

חלייצה כקניין

בבלי

תנן (יבמות מד). "המחזיר גירושתו והנושא חלוצתו והנושא קרובת חלוצתו יוציא והולד ממזר דברי ר' ע. ו槐' א אין הولد ממזר ומודים בנושא קרובת גירושתו שהולד ממזר". בגם' שם הקשו "וסבר ר' עקיבא הנושא קרובת חלוצתו הولد ממזר ? והאמר ריש לקיש כאן שנה רביה אחות גירושה מדברי תורה אחות חלוצחה מדברי סופרים ?" כלומר, אין ר' ע פוסק שהנושא אחות חלוצתו יוציא והולד ממזר, מאחר שר' ל' מדייק מהמשנה (מא). שכותבת ש"החולין ליבמותו ונשא אחיו את אחותה ומת חלוצחת ולא מתיבמת" שאיסור אחות חלוצתו הוא ורק מדברי סופרים ? הגם' מנשה לתקן שיטת ר' ע אבל בסוף מסיקה שר' ע אכן סבר שהנושא קרובת חלוצתו הولد ממזר. רב חייא בר אבין בשם רב יוחנן מביא מקור לדבריו: "הינו טעמא דרבי עקיבא אמר קרא בית חילוץ הנעל, הכתוב קראו ביתו". לבארה רב חייא בר אבין כיון לדברי המשנה ביוםא (ב). שביתו זו אשתו, והוא סובר שימושות הכתוב שקרא ליבמה "בית" היא שדינה כמו אשת החולין.

ירושלמי

בירושלמי יבמות, מצינו שיטה מקבילה לשיטת ר' ע לגבי כמה דיןים אבל הם משתמשים בביטוי "חלייצה קניין". הירושלמי א: אם סבירה שר' ל' סובר שהחוליצה אסורה לאחיו החולין באיסור כרת, משום שחלייצה עשתה כאשת החולין ולכך היא אסורה כאשת אח לשאר האחים. היא מביאה מה' בעקבות ר' ל' ור' י: "מה בין חולץ ומה בין מגרש ? אל את סבור חלייצה קניין ? אינו אלא פטור. אין האחים חייבין עליה משום אשתו של חולץ אבל חייבין עליה משום אשתו של מת". משמע שהצעה הראשונה משווה חלויצה לגרושה: כמו שהגروس

היתה אשת המגרש, אף החולצה הייתה אשת החולץ. לכן, כמו שגורושה אסורה לכל אחיו בעלה משום אשת אח, כך חולצה אסורה לכל אחיו החולץ משום אשת אח. הירושלמי ממשיכה להסביר שסבירא זו שייכת רק אם סוברים שהחליצה היא קניתן, ר"ל "שהחליצה היא כאילו קנה ופטרוה בחוליצה" כמו שפירש קרבן העודה שם, אבל באמת חליצה היא פטור, ולכן אין חייבים עליה משום אשת החולץ אלא משום אשת המת.

בירושלמי ג:א, מובאת מה' רב ושמואל (שנמצאת בבבלי בדף כו¹) בעניין שלש אחיות יבמות שנפלו לפני שני אחיהם יבמים: "רב אמר זה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת והשלישית חולצת לאיזה מהן שירצחה. שמו אל אמר זה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת והשלישית חולצת משנייהן. רב אומר חוליצה קניתן. שמו אל אומר חוליצה פטור." הפני שהוא מפרש שפסקו של רב הוא רק מדרבן "דמן הדין אין צרי' חוליצה דאותה חולצתו היא וחוליצה קניתן". לעומת זאת, משום שהיא אהות חולוצה לגבי שני האחים, היא פטורה מיבום וחוליצה מדורודיתא משום איסור דאותה אשה וכך אין היא רק צריכה חוליצה מדרבן.

איסור קרובות גירושתו

יש להבין האיסור קרובות גירושתו בב' אופנימ' :

א: הגירושין מפקיעים איסור הבעל בקרובי אשתו והן נאסרות משום איסור חדש הנקרא "קרובות גירושתו" שונות מאיסור קרובי אשתו.

ב: האיסור המקורי לקרובי אשתו המשיך אחר הגירושין.

מכ' הבנות הללו מציינו ב' ורכים בהבנת הדרשה "הכתוב קראו ביתו" שמלמד את איסור קרובות חולצתו:

א: הדרשה היא גזה"כ בלבד, שהחולצה דומה לאשתו לעניין שהחולץ אסור בקרובי חולצתו כמו שהמגרש את אשתו אסור בקרובי גירושתו. לפי זה אין צורך לפרש שהחולצה נחשבה כאשתו

¹ הרשב"א י מבות מד. מפיק הගירה להיות כמו הbabli.

קודם החליצה כדי ל以习近平 איסור קרובות חלוצתו, כמו איסור קרובות גרוושטו ששאינו נובע מアイשות הקודמת.

ב: הדרשה מגלה שהחולצה אמונה נחשבת כאילו הייתה אשתו, וממילא אחר החליצה הוא אסור בקרובותיה כמו שבעל אסור בקרובי אשתו אפילו אחר גירושה.

מהות הבנה שנייה

לפי ההבנה השנייה של הדרשה "הכתוב קראו ביתו", שהדרשה מגלה שהייתה אישות בין החולץ לחולצתו, ניתן לשאלת מאיפה נובעת אישות זו שאוסרת קרוביותה עליו אפילו לאחר חליצה? אפשר לומר שעצם החליצה גם קונה אותה וגם פוטרת אותה. וכן משמעו מלשון היישרלמי שקוראת לחיליצה קניין. הפni משה מפרש שם (א:א) "דליךוי כמו קניין שלו ולאסורה על האחין בכורת ולפטור צרצה".²

אמנם, ניתן לפרש באופן אחר: יתכן שהאישות היא תוצאה של זיקת החלוצה לחולץ מקודם לחיליצה, כשהיא עדין הייתה זוקקה לה. אבל טעם זה עדין אינו מספיק, שהרי הייתה זוקקה לכל היבמים, ור"ע אינו אוסר קרוביותה לכל היבמים!

אפשר לפרש ע"פ יסוד הנובע בדברי רשי' ביבמות ל. תנן שם "שלשה אחים מהם נשואים שתיהם אחיות ואחד נשוי נכרית. גירש אחד מבuali אחיות את אשתו ומת נשוי נכרית וכנסה המגרש ומת זו היא שאמרו וכולן שמתו או נתגרשו צרותיהן מותרות". הגمراה שם מדיקת "טעמא דגירוש ואח"כ מת אבל מת ואח"כ גירש אסורה". רשי' שם (ד"ה טעמא דגירוש) מפרש "טעמא דגירוש בעל אחיות תחילה ואח"כ מת נשוי נכרית דאפילו בזיקה לא נעשית צורתה מעולם", הא מת נשוי נכרית והזוקקה נכרית לבuali אחיות ואח"כ גירש ונשאה לו הוויל וקודם שגירש נעשית צורתה בזיקה אסורה על אחיו כשים מהגרש משום צורת אחות אשה. בשלהי אי לאכנסה הויא מותרת לזה מהמת זיקת אחיו הראשון אבל משכנסה ועכשו זוקקה לוזה מכח בעל

² משמעות הפni משה היא שם"ד חיליצה קניין סובר שהחוליצה פוטרת הצרות באותו אופן שיבום פוטר הצרות, כשקונה אחת מהם השאר פטורות.

הعروה אסורה וاع"ג דלא היהת צורתה אלא בזיקה".³ רשי' מפרש שזוקתו רק נחשבת כצורת אשתו אם היבם יבם אותה; אולם, אם לא יבם אותה, אינה נחשבת כצורת אשתו, אע"ג שהיא היהת זוקה לו, ולפיכך לא תיאסר כצורת ערוה לאחינו. יוצא מדברי רשי' שהאישות של זיקה חשובה רק אם היא מובילה בסוף לבום או חילצה; אם לא נתיבמה או חילצה, או הזוקקה אינה נחשבת כאשתו של היבם. יתכן שהוא גם יפותר את קושיותינו: על-אף שככל ה Zukotot נזדקקו ליבם, ורק החולוצה נחשבת "ככיתו", בגלל שrok זיקתה הובילה להחליצה בסוף ולבן רק לגבה נחשבת אישות הזיקה כאישות ממשית.⁴

ואמנם, פירוש הרידב"ז על הירושלמי (ג:א) את דעת רב שהחליצה היא בקנין ממש: "דרב סבירא ליה אין זיקה ככניתה רק דעת" החליצה הו ככניתה... והוא דהכתוב קראו ביתה והו ביתה ע"י החליצה עד שאחותה הו קרובת גרותתו, לאו דעתשה ע"י החליצה קניין חדש, זה אינו אלא דעת ידי החליצה או הו זיקה ככונסה ונעשית זיקה גמורה ככונסה והוית ביתו". כלומר, האישות בין החולץ לחולוצה נובעת מהזיקה שהיתה ביןיהם קודם החליצה, אבל רק על החלוצה עצמה נעשית ככונסה לשוויה כמו אשתו.

חומר האיסור

יש לעיין, לשיטת ר"ע, מה העונש אם בא על קרובות חולצתו? האם היא אסורה רק בלבדו, אלא שלא לר"ע יש ממור בחייבי לאוין ולבן הנושא קרובות חולצתו יוציאה והולד ממזר, או דילמא היא אסורה בכרת ואין

³ חוס' שם ד"ה זאת בשם הבה"ג משמע נגד דברי רשי' שאף אם אין כונס אותה היא נחשבת כצורת ערוה. רשי' עצמו ברף ל: ד"ה זו היא כתוב שאין צריך לכונסה וצ"ע.

⁴ אולם, נראה שאי אפשר לפреш כך בדעת רשי' עצמו, כי מבואר בדף יז: (ד"ה ולימא) שרשי' סובר שר"ע הוא מ"ד אין זיקה אפילו בחוד. (חוס' כת: ד"ה בגון) חולק ע"ז ומסביר שיטת ר"ע באופן אחר). לכן, אי אפשר שסבירה ר"ע היא משומן זיקה, אלא לכארה היא משומן שהחליצה קונה אותה, כמו שרווחה הרידב"ז המובא לקמן. רأיתי שכן העיר התוס' ר"ז (מד.) "ודוקא אחר החליצה קראו ביתה אבל בעודה שומרת יbum לא דהא אמרי בפирקין דלעיל דרי' עקיבא לית ליה זיקה אפילו בחוד אחא".

שיטת ר"ע בקרובות חלוצתו קשורה לשיטתו לגבי חיבוי לאוין? נראה שאללה זו תלואה בחקירותה שהעלנו. אם מפרשים שהדרשה של הכתוב קראו ביתה היא גזה"כ שיש לחולוצה דין כמו אחות גירושתו לגבי איסור קרובים, אבל בעצם לא נוצרה אישות ביניהם, אז ניתן לומר שדינה כאחות גירושתו רק ברמה של לאו. אולם, אם הדרשה מגלת שהיתה אישות בין החולץ לבין החלוצה, אז לכארה יש איסור כרת לחולץ לבועל החלוצת, כמו שמדובר שבעל קרובות גירושתו חייב כרת. אבל עדין צ"ע, בשלמא אם האישות נובעת מן הקניין של החליצה, שكونה אותה להגדירה כאשתו למגורי, או מסתבר שקרובותיה אסורות בכרת כמו קרובי אשתו. אבל אם האישות היא מפני הזקה שהחליצה עשוה ככונסה, האם המועד של זיקה ככונסה יכולה לשוויה כאשתו ממש לאיסור קרובותיה עליו?⁵ נ"ל שכן, כמו שסביר ר"ש זיקה שנים מהן נשואין שתאי אחים... ור"ש פטור. ואיל ס"ד קסביר ר"ש זיקה ככונסה דמייא, ליבם لكمייתא ותיפטר אידך? אלמא דלמ"ד זיקה המשנה, זיקה מגדריה כאשתו ממש להחשב כאחות כאשתו לפטור אותה משום ערוה.

וגודלי רבותינו כבר דנו בחומר איסור קרובות חלוצה לפי ר"ע, האם הוא איסור כרת או לאו. הריטב"א (מד. ד"ה הכתוב קראו ביתה) מפרש שמכח הדרשה שהכתוב קראו ביתה "ר"ע אין אותה כאחות אשתו ממש לחיבב עליה כרת". לעומת זאת, הקרן אורה שם כתוב: "יש להסתפק לר"ע אי השיבא למגורי כביתו וחיבב כרת על קרובותיה או דילמא לאו ביתו גמורה"⁶ היא ואין עליה אלא לאו בעלמא". קצת מדויק בלשון המשנה שהיא אסורה רק בלאו, שהרי כל שאר המקרים המובאים

⁵ שאללה זו גם תלואה בנסיבות פטור ערוה מיבום, האם היא משום שעורה סותרת מצות יבום או משום שאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת (שיטת רבא ח.)? יתכן שאף אם זיקה אינה מגדריה כאשתו ממש כדי לאיסור קרובותיה עליו בכרת, אפשר שהיא נותנת לקרובותיה שם ערוה לפוטרן מן היבום.

⁶ נראה שכוננותו בכתוי "ביתו גמורה" היא שהיא נחשבת כאשתו ממש.

המשנה, מחייב גירושתו ונושא חלוצתו, הם רק איסורי לאו.⁷ אמנם, זה לא מוכחה וудין צ"ע.⁸

נ"מ להבנת איסור חלווצה לכהן

התוס' ישנים ד"ה הכתוב רוצה לדיק שלר"ע, "אם בא עליה כהן חייב מן התורה וגם נפקא לנו מואשה לרבות חלווצה..." התוס' ישנים מפרש שלר"ע, איסור חלווצה לכהן הוא איסור מדאוריתא, ולא כמו שכותב בכמה מקומות (יבמות כד). שהוא איסור דרבנן ודרשת "וואה לרבות חלווצה" היא רק אסמכתא בעולם. אמנם, צ"ג, מהיכא תיתי שר"ע סובר שחולוצה אסורה לכהן מדאוריתא ורק בגלל שהוא סובר שהחולין אסור בקרובות חלווצתו מדאוריתא? ניתן להסביר דבריו לפי הסבר אחד לאיסור גירושה לכהן. שהרי יתכן שאסורה לכהן הוא משומש שקדושת כהונתו מחייבת אותו לישא אשה שאין עליה אישות של אחר בכלל, וגירושין אינם מתירים לגmary את אישותה, לגבי הכהן. הצענו שלפי ר"ע, איסור החולין בקרובות חלווצתו הוא משומש שהוא היה אשתו, וכך שכל בעל אסור בקרובי אשתו אף לאחר גירושה, גם החולין אסור בקרובי אשתו אף לאחר חילצתה. סברת התוס' ישנים היא שמכיוון שרואים שר"ע סובר שחולוצה דומה לאשת החולין, גם תיאסר לכהן לאחר חילצתה, שהרי חילצתה אינה היתר מספיק לאישות שלה, ולכן היא אסורה עליו מדאוריתא.

⁷ וכן העיר הקאן אורה שם.

⁸ ראה בהערות של הר' אהרון יפהין בריטב"א שם העלה 981 שדיק מלשון המאירי שהוא סובר שקרובות חלווצתו לר"ע אסורה רק בלאו, אבל עדין יש לדון.